

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

NB.

1. Attempt any five questions.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Examine the concept of informal sector highlighting the features and problems of informal sector. 20
2. 'Informal sector complement and supplement Formal sector'. Examine with reference to any two theories of Informal sector. 20
3. Describe the challenges faced by sanitation workers in the context of working conditions and wages. 20
4. With the help of suitable case explain migration as a livelihood strategy. 20
5. Discuss gender and labour with specific reference to migrant workers. 20
6. Social security is an indispensable factor for any labor scenario. Justify 20
7. What is decent work? Discuss decent work as sustainable development goal. 20
8. Justify the need for labour reforms in the context of labour flexibility debate. 20
9. Critically evaluate the provisions and concerns with reference to the Occupational Safety, health and working conditions code. 20
10. Write short note (any two) 20
 - a. Informalisation of labour
 - b. Agricultural workers
 - c. Objectives of MNREGA
 - d. Industrial Relations code

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. अनौपचारिक क्षेत्राच्या संकल्पनेचे परीक्षण करून अनौपचारिक क्षेत्राची वैशिष्ट्ये आणि समस्या अधोरेखित करा. २०
२. 'अनौपचारिक क्षेत्र औपचारिक क्षेत्राला पूरक भूमिका पार पाडते'. ह्या विधानाचे अनौपचारिक क्षेत्रावरील कोणत्याही दोन सिद्धांतांच्या संदर्भात परीक्षण करा. २०
३. स्वच्छता कामगारांच्या कामाची परिस्थिती आणि वेतनाच्या संदर्भात त्यांच्या समोरील आव्हानांचे वर्णन करा. २०
४. स्थलांतर हे उपजीविकेचे धोरण आहे हे योग्य व्यष्टी अध्ययनाच्या (केस स्टडी) मदतीने स्पष्ट करा. २०
५. स्थलांतरित कामगारांच्या विशिष्ट संदर्भात लिंग आणि श्रम यावर चर्चा करा. २०
६. कोणत्याही कामगार परिस्थितीसाठी सामाजिक सुरक्षा हा एक अपरिहार्य घटक आहे. सिद्ध करा. २०
७. सभ्य काम (Decent work) म्हणजे काय? शाश्वत विकास ध्येय (SDG) म्हणून सभ्य कामावर चर्चा करा. २०
८. कामगार लवचिकता वादाच्या संदर्भात कामगार सुधारणांच्या गरजेचे समर्थन करा. २०
९. व्यावसायिक सुरक्षा, आरोग्य आणि कामकाजाच्या परिस्थिती संहितेच्या संदर्भात तरतुदी आणि समस्यांचे गंभीरपणे मूल्यांकन करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टीप लिहा. २०

- अ) श्रमाचे अनौपचारिकीकरण
- ब) कृषी कामगार
- क) मनरेगाची (MNREGA) उद्दिष्टे
- ड) औद्योगिक संबंध संहिता